

Блохин Даріана

*доктор філософії, професор,
почесний академік АНУ (українознавства),
лауреат премії Фонду імені Т. Шевченка,
президент «Німецько-українського
наукового Об'єднання» в Німеччині
(Мюнхен, Німеччина)*

МАЛОВІДОМІ ФАКТИ ІЗ ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОФ. Ю.БОЙКА-БЛОХИНА В НІМЕЦЬКОМУ СВІТІ (ІЗ АРХІВНИХ МАТЕРІАЛІВ)

У статті наświetлюються німецько-українські взаємовідносини проф. Ю. Бойка-Блохина з політичними діячами, керівниками німецького уряду – Бундестагу на базі листувань між обома сторонами в різних напрямках політичної діяльності професора. В короткій статті не можливо подати повного листування, з яким можна познайомитися із моїх 3-х томів „Епістолярії Ю. Бойка–Блохина“, а також більші повно буде наświetлена політична діяльність у четвертому томі – «Епістолярної спадщини Ю. Бойка–Блохина: Політична діяльність в Україні та Німеччині», яка готується до друку.

Ключові слова: *Бундестаг, CSU, CDU, Франц-Йозеф Штраус, Пан-європа-Уніон, Otto von Habsburg, Бад Емс, Меморіальна таблиця, Олександр II., культурне коло членів із Сходу, комуністична ідеологія, ЛМУ, др. Кніттель, Франц Штауфенберг.*

The article focuses on German-Ukrainian relations prof. Y. Boyka-Blokhin with politicians, heads of the German government - the Bundestag on the basis of correspondence between the two sides in different directions of the political activity of the professor. In the short article it is not possible to submit a full correspondence with which you can get acquainted with the 3 volumes of Epistolary Yuri Boyka-Blokhin, as well as the political activity in the fourth volume, “The Epistolary Heritage of Y. Boyko-Blochyn: Politics in Ukraine and Germany”, which is preparing for printing.

Keywords: *Bundestag, CSU, CDU, Franz Josef Strauß, Paneuropa-Union, Otto von Habsburg, Bad Ems, Memorial Table, Alexander II, Cultural Circle of Members from the East, Communist Ideology, LMU, Dr. Knitter, Franz Stavfenberg.*

Юрій Бойко-Блохин – український і німецький вчений, габлітований доктор, професор УВУ і Людвіг-Максиміліанс Університету (ЛМУ), багатократний академік як за кордоном так і в Україні, політик, громадський і церковний діяч. Його добре знають в Європі і за океаном, але набагато менше в Україні, де народився, провів своє дитинство, юнацькі роки та розпочав свою наукову і політичну діяльність.

В жорстокі роки німецької окупації України, він вступив в Організацію Українських Націоналістів (ОУН) в 1941р. в Харкові і пішов у підпілля, щоб боротися проти двох ворогів українського народу: німецьких загарбників та радянських окупантів. Він був розконспірований радянською розвідкою і за наказом ОУН змушений був покинути свій рідний Харків, разом з дружиною Олександрою Сулимою (Іванна Чорнобривець) був відправлений до Західної України – Львів, прийнявши псевдонім Бойко. Тут він зустрівся з О.Ольжичем, з яким обговорювали нагальні справи ОУН. А далі під різними псевдонімами (Миколаївець, Зорич, Павленко) змушений просуватися на Захід – Вієнна, Австрія, Німеччина. А 20.04 1945 року добрався до Мюнхену, де прожив до самої смерті - 17.05.2002р.

Про наукову і політичну діяльність Ю. Блохина мною написано чотиритомник на базі архівних матеріалів та три томи «Епістолярної спадщини», готується ще два томи.

Тут зупинимось коротко на політичній діяльності Ю.Блохина в Німеччині. З 1950 - 1970рр. проф. Ю.Бойко Блохин був головою „Незалежної Асоціації советської теорії і практики в національних проблемах”, робота була проведена велика: випущено 7 номерів журналу „Die Nationalitätenpolitik Moskaus“ і більше 10 книг і брошур [1].

З 1962-1989 рр. проф. Ю.Блохин був німецьким габлітованим професором в Людвіг-Максиміліанс Університеті. Він розгорнув велику роботу не тільки наукову, але і політичну, направлену проти радянської системи, показуючи німцям справжню загарбницьку політику СРСР проти українства і інших національностей.

Ставши німецьким громадянином, проф. Ю.Блохин увійшов до складу Християнсько-Соціальної Унії (CSU), керівної партії Баварії. Він підтримував тісні зв'язки з лідером партії, міністр-президентом Баварського уряду Фрідріхом – Йозефом Штраусом, з яким листувався, зустрічався і мав велику підтримку в проведенні ряд політичних заходів на користь України.

Настала можливість поставити проблему вивчення культури і духовності народів, що входили до складу Советського Союзу, але не були росіянами. Для цього проф. Ю. Бойко розробив докладну наукову мотивацію, потреби вивчення культур цих народів у стінах Німецького

Університету і подав її німецькою мовою керівникам кафедр для обговорення. Основні тези платформи такі: «Населення СРСР (на 1967 р.) складається з різних народів і націй. Росіяни становлять 122 мільйони населення, інші - 112 мільйонів... Ряд цих націй мають старі, навіть давні культури, належать до різних релігій і оглядаються на свій історичний розвиток, що нічого спільного не має з російським. В Німеччині студії з галузі русистики, з відомих причин, здобули широку популярність... Натомість досліди вивчення інших народів СРСР в нашій країні майже повністю відсутні ... Хоч наше суспільство вже кілька десятиліть відчужилось від колонізаторських цілей, воно тримається все-таки здебільшого цілком несвідомо рештків колонізаторських поглядів... Виходячи з цього, я пропоную створення при Людвіг-Максиміліанс Університеті Інституту для вивчення неросійських народів СРСР. З огляду на складність проблематики цей Інститут повинен мати кілька відділів: слов'янський (українці, білоруси), тюркський (туркмени, киргизи, татари), балтійських народів (естонці, латиші, литовці), фіно-угорських народів (мордовці, зиряни, удмурти та ін.), кавказьких народів (народи північного і середнього Кавказу), а також окремо: вірменів, таджиків, молдаван і євреїв. Інститут мав би досліджувати ті сторони культур зазначених народів, які мають значення для загального розвитку цивілізації і культури, зосереджуючись на культурних явищах XIX - XX століть». (Архівні матеріали, 1972 рік). Проф. Блохін висловив свою ініціативу з огляду на те, що він десятками років працював над проблемами неросійських народів. Пропозиції його знайшли позитивні відгуки у 16-ти професорів ЛМУ. Проф. Кретценбахер писав: «Про потребу зазначених дослідів із духового життя в межах наукової роботи університету в Мюнхені немає ніякого сумніву». Проф. Шаурманн зазначав: «Дослідницька галузь має велике значення і, власне кажучи, дивним є, що вона так пізно підноситься»... (Архів Ю.Бойка). Однак знайшлися професори, які заперечували вище сказане, бо боялися дратувати Кремль. Вони твердили, що все це складно і потребує великих матеріальних затрат. За дорученням ректора Університету, декан скликав засідання комісії з прихильниками і противниками ініціативи проф. Ю. Бойка. Незважаючи на те, що Міністр культури і освіти Баварії д-р Маєр виявив певну схильність до пропозиції проф. Ю. Бойка, підтримка була і в Баварському сенаті, але більшість професорів були проти цієї пропозиції. Довелося залишити цю справу.

У 1972 році він поступає в керівну партію Баварії- CSU. Незабаром йому запропонували в партії керувати вихідцями з слов'янських національностей. Це вимагало багато часу, відтягало б його від ака-

демічних обов'язків. В перспективі було б востання його в партійну бюрократичну машину, що відірвала б його від науки. Тому проф. Ю. Бойко спочатку відмовився від запропонованої пропозиції. Він хотів залишатися впливовим спостерігачем партійного життя, мати вплив на політичну тактику партії, не встряваючи в її апарат. Його не приваблювала партійна робота низових кадрів, які організаційно були об'єднані в клітини за територіальним принципом. Робота цих клітин часто концентрувалася, наприклад, на питаннях, як краще назвати якусь вулицю або як влаштувати дитячий садок, щоб зробити добре діло і здобути прихильність у населення. Це професорові не підходило. Він нав'язував контакти з інтелектуальними членами партії. Вивчав структуру партії, ментальність її членів, їх кругозір і розуміння в політиці. Дуже скоро Ю. Бойко опрацював доповідь «До нашої духово-політичної ситуації». На його думку, CSU жила баварською інерцією, без зусиль відігравала визначну роль в соціально-політичному житті Європи.

Кінець 60 - початок 70-х років ХХст. був позначений в Західній Європі, а також у Німеччині і, зокрема, в Баварії бунтом молодих інтелектуалів проти життєвої усталеності, причому виявлялася схильність до відродження комуністичної постави. Частина студентів хотіла перетворити німецький університет у фортецю лівих. Буйні демонстрації з шаленим галасом пробували силоміць увірватися в приміщення університету з руїнами цілями, і охоронці порядку злякано боронили приміщення. Спішно збудовано залізні ворота перед входом в університетський будинок. Професор в своєму листі до керівництва CSU вимагав покінчити з фальшивою демократією, звертав увагу на пасивність поліції, на заляканість членів партії, які полохливо промовчували свою приналежність до партії, яка мусила в цих умовах виявити свій активний патріотизм. Професор висловив переконання, що структура CSU повинна опиратися не тільки на територіальний принцип, а й будувати свої бази у великих навчальних закладах і підприємствах, вивчаючи більшовицькі способи партійної організації в СРСР. Свою доповідь Ю. Бойко розмножив в тридцять примірниках для членів партії, п'ять із них дійшли до керівників CSU, а решту було заборонено розсилати. Лист потрапив до рук голови CSU, Міністр-президента Баварії Франца-Йозефа Штрауса і справив на нього велике враження. Міністр-Президент відповів професору Ю.Бойкові подякою в листі від 27 червня 1973 року, із захопленням вітав готовність професора допомогти партії. «Для мене, - писав Штраус, - є завжди велика радість, коли славні («prominente») науковці цікавляться співпрацею з CSU» [Архів]. Він писав, що поки не пізно, слід об'єднати «всі антисоціалістичні сили» в німецьких університетах

для захисту свободи дослідів і викладання. Лист закінчувався дружнім привітом.

30 вересня 1973 року виступив Й. Штраус на партійному з'їзді з доповіддю про напрям дальшої політики CSU. Між іншим, він сказав, що не можна терпіти, щоб советські агенти, як от Сташинський, вбивали російських емігрантів Баварії. Російськими емігрантами він назвав Степана Бандеру і проф. Лева Ребета. Проф. Ю.Бойко, високо цінуючи доповідь Й.Штрауса, рішуче заперечив приналежність двох убитих до російської нації.

Цитуємо лист Ю.Бойка до Й.Штрауса від 9.10.1973 р.:

„...В дійсності були вбиті славні українські політики, які боролися проти російського імперіалізму.... Вашу несвідому помилку треба якось виправити, цього вимагає не тільки пошана перед полеглими борцями, але й також політичний розум. Наша CSU має природніх союзників не тільки поміж російських інтелектуалів. Також і національні свободололюбиві рухи є на нашій стороні. Хоч CSU не сміє і не може цим рухам помагати, все-таки моральна підмога є можливою і конечною... Ніхто не в стані довести, що російському імперіалістичному велетню призначена вічність і, що в останніх роках продовжувана вперта боротьба української еміграції не має ніяких шансів на успіх. Відносно української еміграції, мушу я сказати таке: дружнє зближення з Бундес Республікою Німеччини в деяких напрямках і співпраця з нею можуть бути для німецької сторони позитивними. Два мільйони емігрантів в 17 країнах Вільного Світу широко розбудували свої позиції у господарському, культурному, адміністративному відношеннях; в деяких державах мають вони також політичні впливи, і завдяки їхньому Світовому Конгресу Укранців творять вони політично-сконцентровану силу. Вони друкують десятки газет і журналів і не тільки українською мовою. Отож, я надіюся, що наша партія при нагоді простудіює „українську політичну карту”.... (Архів Ю.Бойка).

На цей лист Міністр-Президент відповів професорові, що Л.Ребет і С.Бандера – українці, але він їх назвав „росіянами” з певних тактичних мотивів і одночасно підкреслив, що він вдруге ніколи їх не назве росіянами.

Зацитований лист показав баварському політикові далекоглядність і сміливість проф. Ю.Бойка, який цим здобув близький контакт з Й. Штраусом назавжди.

Проф. Ю. Бойкові автоматично відкрилися двері в „Об'єднання славистів Західної Німеччини і Західного Берліну”. Це Об'єднання було не тільки науковою інституцією, а й відповідало перед державою за науковий рівень славистики. Ю. Бойко взявся за створення

спеціальної комісії професорів, яка мала б дбати про поширення студій з україністики в межах Німецької держави. Спочатку це вдалося. Шість професорів погодилися належати до комісії, на чолі якої був вибраний професор Ю. Бойко. Й. Штраус, довідавшись про це, привітав його і побажав йому успіхів на новому становищі. Міністр-Президентові імпонували люди з ясністю цілей і впертістю в роботі.

З 1970 року проф. Ю.Бойко Блохин входив до Об'єднання Пан-Європейського Союзу, який займався політичними питаннями країн Середньої і Східної Європи. На засіданні цього Об'єднання в Німеччині проф. Ю.Бойко підніс проблему визволення України, його уважно слухали, але в політичні ухвали його пропозицій не вводили. Це була загальноєвропейська настанова – не помічати України. Свідченням цього є лист проф. Ю.Бойка до Його Величності Отто фон Габсбурга, який дав надію „ що б там не було, а переможе правда, якщо тільки є люди, які готові до останнього за своє змагатися” (Архів. Із листа до Ю.Бойка від 5 січня 1976 року). Подаю фрагмент листа проф. Ю.Бойка до Отто фон Габсбурга:

«В Paneuropa-Union об'єдналися люди, що стоять на демократичних позиціях, заперечують усі форми тоталітаризму та соціалістичні експерименти. Але поза тим нам властива широка скаля особистих суспільних переконань. Я вважаю, що ми не потребуємо нашої окремої ідеології. Однак мені здається, що наша форма збереження європейських духових вартостей є дещо обмеженою. Європейські народи, без сумніву, є культурною спільнотою, виростило із латинсько-єлінських джерел, але Європа собою також являє собою систему народів - націй , і кожна нація має своє духове закорінене в давнині єство, і тільки егоїстичний націоналізм, а не патріотизм, є нашим противником. Ця теза потребує спеціального дослідження. Коли націоналізм потрясає Африку і Азію, то від цього явища Європа не ізольована. Визвольний націоналізм східноєвропейських народів, зокрема антимосковські рухи серед народів СРСР, мають багато симптомів до ідеї об'єднання із Західною Європою, і нам доцільно вивчити силу їхнього визвольного потенціалу та наші можливості моральної допомоги поневоленим націям Середньої і Східної Європи, вяснити, які заходи нашої моральної підтримки не загрожують спалахам війни... До цього нас зобов'язують наші цілі і справжня політична етика, в якій не повинно бути й тіні цинізму. Для цих завдань нам потрібний спеціальний комітет. ...» [6].

(Переклад Д.Блохин).

Про позитивне ставлення до пропозицій Ю.Блохина, говорить лист від 5 жовтня 1976 року Його Величності графа Отто фон Габсбурга до проф. Ю.Блохина:

Sehr geehrter Professor Bijko-Blochyn!

Herzlichsten Dank für Ihrer Brief vom 1.Oktober und für die Glückwünsche aus Anlass unserer Silbernen Hochzeit. Ganz besonders hat mich Ihr schönstes Geschenk gefreut.

Ich bin so glücklich, Sie in der Paneuropa-Union zu wissen, schon darum, weil wir in dieser Bewegung gemeinsam für Befreiung und das Selbstbestimmungsrecht aller Europäer arbeiten wollen. Mit herzlichst Grüßen, Otto von Habsburg (Unterschrift) [7, S.188].

Переклад Д. Б. Шановний проф. Бойко-Блохин!

Найсердечніша подяка Вам за лист від 1 жовтня і за побажання щастя з нагоди нашого срібного весілля. Особливо є гарним Ваш подарунок для мене.

Я щасливий знати про Вашу приналежність до Пан-Европейського Союзу (Об'єднаний Європейський Союз.- Д.Б.) уже тому, що ми в цьому русі хочемо діяти за визволення і самовизначення всіх європейців. З щирим привітом. Отто фон Габсбург.

Або ще такий лист від 3 листопада 1976р.:

Sehr geehrter lieber Professor Blochyn,

erst jetzt mit einiger Verspätung habe ich drei Bücher erhalten, die Sie offensichtlich in Mariazell

haben abgegeben lassen. Ich möchte Ihnen dafür wärmstens danken. Sie sind mir ein wertvolles Zeichen der Verbundenheit mit unserem Mitteleuropa, dessen Freiheit eines der wesentlichsten Anliegen der Europapolitik ist.

Es war mir eine große Freude, Sie anlässlich der Generalversammlung der Paneuropa-Union Deutschland wiederzusehen. Ich habe nur bedauert, dass unsere Konversation so kurz war.

Mit freundlichen Grüßen , Otto von Habsburg (Unterschrift). [7, S.189].

Переклад: Дорогий любий проф. Блохин, із запізненням, зараз я отримав три книжки, які Ви, очевидно, в Маріазелі залишили. Я хочу Вам гаряче подякувати. Ви є для мене цінним доказом пов'язаності з нашою Середньою Європою, свобода якої є однією із найважливіших прагнень європейської політики.

Це була для мене велика радість знову бачити Вас на 3'їзді Пан-Европейського Союзу в Німеччині. Я тільки жалкував, що наша розмова була короткою.

З щирим побажанням, Отто фон Габсбург (Підпис).

Отже, праця Ю. Бойка не обмежувалася лише як науковця, але і як політика в німецькому світі, і виходила на вищий міжнародний ступінь в боротьбі за признання України усім світом, але це намагання хоч і

не досягло значного успіху, все ж таки дало інформацію членам Пан-Європейського Союзу про існування України, яка відстоює свої права на самоіснування та самовизначення.

Про політичну діяльність Ю. Бойка-Блохіна в німецькому світі та його листування з визначними німецькими особами присвячено багато місця в моїй новій книзі «Jurij Bojko-Blochyn. Sein Leben und sein Werk in Deutschland» [7].

Дисидент Валентин Мороз користувався надзвичайною славою серед еміграції завдяки своєму мужньому виступу в радянському суді. Коли його вислали з СРСР, то перші місяці перебування його на Заході стали для нього тріумфом. В еміграційних змаганнях за політичний успіх української справи серед чужинних політиків треба було використати популярність В. Мороза як представника нескореної України. Проф. Ю. Бойко запропонував Й. Штраусові відбутися зустріч з В. Морозом. Той погодився, і 29 червня 1979 року така зустріч відбулася. В листі до професора В. Мороз писав, що розмова була цікава, тривала півтори години і дала багато матеріалу для висновків. Також за сприянням Ю. Блохіна відбулася ділова розмова Ф.-Й. Штрауса з президентом Антибільшовицького блоку Ярославом Стецьком з проблем встановлення ганебної меморіальної таблиці проти геноциду української мови і культури, до 100-ліття підписання указу Олександром II. [7, с. 178].

Зв'язки Ю.Бойка з Міністр-Президентом Штраусом не залишилися таємницею. Советська агентура і російська еміграційна мафія знала про це і через свої канали пробувала відвернути Й.Штрауса від українського професора. Але це не підірвало довір'я німецького політика до Ю.Бойка, а змусило лідера CSU бути обережнішим. Саме тому вони перестали зустрічатися, а лише листувалися (Див. розділ III. Листування...) [1] і Штраус, вивчаючи заторкнені в листах проблеми, виявляв вдумливість, обережність і не піддався російським провокаціям. Підтвердженням цього було те, що він був патронатом симпозиуму «Українська романтика і неоромантика на тлі західноєвропейської літератури». На прохання професора Ю.Бойка, Й.Штраус принципово перебрав «Schirmherrschaft» (протекторат), про що свідчить лист Міністр-Президента Др. Франц Йозифа Штрауса від 19.11.1982р.:

Sehr geehrter Herr Professor Dr. Bojko-Blochyn!

Für Ihr Schreiben vom 25.10.1982 und die Einladung zu dem am 11/12. Januar 1983 in München stattfindenden Symposium „Die ukrainische Romantik vor dem Hintergrund der westeuropäische Literatur“ danke ich Ihnen.

Wegen anderweitiger Terminverpflichtungen ist es mir jedoch leider nicht möglich, an dem Symposium einen guten Verlauf. Ein Gruswort wird Ihnen rechtzeitig zugeleitet.

Mit freundlichen Grüßen, Franz Josef Strauß (Unterschrift)

Переклад: Вельмишановний Пане Професоре др. Бойко-Блохин!

За Ваш лист від 26.10.1982р. і запрошення на симпозиум „ Українська романтика на тлі західноєвропейської літератури”, який відбудеться 11-12.01. 1982 року, дякую вам.

Із-за іншого терміну, на жаль, я не можу прибути на Симпозиум. Привітання буде для Вас своєчасно надіслане.

З найкращим побажанням, Франц Йозиф Штраус (Підпис).

І дійсно «Вітання» було надіслане і зачитане на симпозиумі. Із його змістом можна ознайомитися із моєї книги , [7, с. 298], а переклад є в книзі [1, с.86]. Штраус позитивно охарактеризував українську романтику і важливість її порівняно із європейським романтичним рухом і побажав «великого розголосу у вільному світі». В листі від 7.02. 1982р. Ю. Блохин до Ф.-Й. Штрауса подякував за «згоду перейняти покровительство симпозиуму» і зазначив: «Симпозиум пройшов блискуче і залишив свій слід у науковому світі. Про хід симпозиуму радіо «Liberty», подало інтерв'ю на Україну. Текст його буде в українському журналі в Європі, Канаді, Австралії і в США. З відчуттям вдячності в ньому я характеризую Вас як політика і людину. Текст цього інтерв'ю додаю Вам до цього листа. Звідси виникає питання, чи це мало б значення з огляду на вибори? Якщо так, то що пропонуєте? За Вашу відповідь буду дуже вдячний. З глибокою повагою Ваш вірний Ю.Бойко-Блохин» [1, с. 95].

Ф.- Й. Штраус відповів 11.03.1982 професору: «Вельмишановний пане Професоре!

За Ваш лист від 7.02. 1982р. сердечно дякую. Я радію від повідомлення, що симпозиум пройшов добре, про це писали газети , зокрема « Bayer Kurier», що брали у Вас інтерв'ю для CSU – „Landesleitung“ und Hanns-Seidl-Stiftung (Товариство при Інституті інтернаціональних зустрічей і взаємпраці від Graf von Otto Habsburg- Д. Б.) та велися розмови в політичних колах . Бажаю Вам великих успіхів у подальшій праці.

З найкращими побажаннями Ваш Франц-Йозеф Штраус (підпис) [1, с. 95].

Вирішально Й.Штраус допоміг Ю.Бойкові у справі відзначення сторіччя заборони української мови ганебним «указом», підписаним Олександром II у німецькому місті Вад Емс. Сто років від цієї ганебної акції минало в 1976 році. В 70-80 –х роках професор Ю. Бойко-Блохин,

втомлений науковою, педагогічною та політичною діяльністю, а головне, він мав небезпечно захворювання горла, і все це вимагало кожного року курортного лікування в Бад Емсі.

Бад Емс – невеличке місто в якому є багато чого цікавого, утримується воно прибутками від лікування тисяч курортників. Мешканці Бад Емсу були патріотами міста, і їм було чим пишатися. Існував у місті Архів-музей, який творив сяйво навколо цього старовинного міста. Тут зустрічалися Бісмарк і Вільгельм I, і це знав кожний старожилець міста. Але крім місцевого патріотизму, бадемці були ще й російськими патріотами. Адже тут жив М. Гоголь, автор «Шинели» і «Мёртвых душ», і таблиця на домі, де він жив, красномовно свідчила про великого російського письменника. Тут переживав свої психічні турботи автор «Преступления и наказания» Ф. Достоевський, і місцеві бюргери більше хвалилися цими велетнями російської літератури, аніж читали їх твори. Але Бад Емс був кубельцем російської імператорської фамілії. Про царя Олександра II знали місцеві мешканці все докладно, а такаж про його любовні пригоди в цьому райському притулку. Гордо над річкою Лан височів російський собор св. Александра, в якому замлював свох гріхи цар. Царські часи минули, але собор лишився святістю європейських росіян, які збиралися тут, і не тільки для молитов. Власне кажучи, Бад Емс був одним із значних російських еміграційних центрів, і слово „росіянин” – мало велике значення для бюргерів міста. Тут імператор Олександр II підписав 30 травня 1876 року ганебний указ про заборону української мови, зчинивши гріх, бо якраз пару днів пере цим був присутній на освячені свого Собору.

Професор рік за роком ходив навколо цих «святинь» російської цитаделі, оглядав царську резиденцію, вислуховував пояснення директорки Архіву-музею про те, як охороняли царя від російських терористів, які хотіли його вбити, заходив у храм візантійської архітектури, бачив там російського єпископа, що приїжджав не то молитись, не то лікуватись, з цікавістю розглядав будинок Чотири вежі, в якому жила коханка царя. І пригадувалися йому слова: «Здесь русский дух, здесь Русью пахнет» (А.С. Пушкін). І захотілося професорові сколупнути цю фальшиву Русь. Чим швидше наближався 1976 рік, тим більше у нашого вченого наростало бажання заплямувати царське ім'я таблицею про його брудний вчинок, вивісити таблицю сорому на його мешканні.

Спочатку професор Ю. Бойко написав колоритну статтю «До століття Емського указу про Бад Емс і царські пригоди в ньому» та змістив цей есей у журналі «Український історик», 1976, № 1-4, що був пізніше повторений у його III томі «Вибране», 1981 [2, с. 339-348].

Автор використав архіви Бад Емсу і праці про Олександра II, написані С.Татишевим, М.Корнеловичем, історію переслідувань українського друку Мансветова, проф. М. Петрова, Лемке, Ф.Савченка, С.Сфремова [8, 9, 10, 11, 12], показавши картину введення в дію указу, який не став законом, але насильно вводився Міністерством Внутрішніх. Він викликав протести в Україні і за кордоном, був перекреслений революцією 1905 р., відродився в роки політичної реакції 1907-1916 рр. і коштував українській культурі величезних втрат.

Підготовка установа таблиці вимагала більше року праці і неймовірної боротьби. Намір професора був дуже широкий. Треба було показати перед чужинським світом на конкретному прикладі варварські методи боротьби царату з українством, засвідчити, що національний рух українців уже в 70-х роках серйозно лякав в 1975 р. росіян і вимагав з їхнього боку спішних заходів, бо Бадемська заборона саме проводилася спішно і була зв'язана з тим, що і в російському війську розвідувальні органи знайшли «бацилу» українського руху. При цьому можна було наголосити про безперервність українських змагань протягом століття, відзначаючи національну революцію 1917-1919 рр. діяльність українських шістдесятників ХХ.

Усе це могло б перекреслити в свідомості західноєвропейської культурної і політичної еліти уяву, що українці «диваки», «фантасти», з якими не слід рахуватися. Для українців-емігрантів встановлення Бадемської таблиці мало б також відіграти мобілізуючу роль, відірвати їх від мрій про розкішні автомобілі і спокійні родинні кубелечка. Широко закровоною дією треба було влити свіже вино «в жили» еміграційного народу, об'єднати навколо сумного ювілею нашу еміграційну спільноту в різних країнах світу. Для всього цього треба було широкої інформативної роботи, передусім в українській і чужинній пресі... і грошей, грошей! Бо без них в Західному Світі нічого не діється. Треба було і некористолюбних ентузіастів, щоб працювали з фанатичною напругою, а тих, що хотіли б використати ситуацію з власною персональною ціллю, треба було б не допустити до святого діла.

Із архіву проф. Ю.Бойка видно, як він зумів об'єднати всі українські організації і переконати їх у важливій справі відзначення 100-річчя підписання Олександром II ганебного указу, який наніс удар по розвитку української культури. І все це потрібно було показати німцям: справжнє лице російського царизму і продовження цієї справи в радянські часи, яку перебрали по спадковості - ненависть до всього українського. Приведу пару цитат із листування Ю.Бойка із видатними українськими діячами, які допомагали хоч морально своїм признанням дій проф. Ю.Бойка у цій важливій справі.

Об'єднання українських письменників (ОУП) „ Слово” в США, головою якого на той час був О.Тарнавський, вважало, що заходи до відзначення 100-річчя заборони української мови указом, підписаним 30.05.1876 року царем Олександром II у німецькому місті Бад Емсі, відіграватиме велику роль в популяризації української справи в чужинному світі. Ось в листі О.Тарнавського від 21.12. 1975 року до Ю.Бойка, який підтримує ініціативу професора. Він пише: „ Ми відбули попереднього тижня нараду Президії....., прочитали всі Ваші листи в справі відзначення Емського указу. ... Президія високо оцінила Ваші заходи в цій справі й пересилає Вам вислови нашої вдячності. Було б для нас великим досягненням, якщо б це все вдалося провести в життя. Тож бажаємо Вам дальших успіхів у Ваших заходах... Я мав нагоду розмовляти з діючим головою СКВУ (Світового Конгресу Вільних Українців.-Д.Т.) паном М.Плав'юком... Він виявив зацікавлення і сказав, що СКВУ зацікавлене у відзначенні цієї дати. Тож справа якоїсь спільної акції не буде трудною, труднощі можуть бути в Німеччині від німецьких властей. Але якусь мирну маніфестацію з промовою напевне дозволять....” (Архів Ю.Блохина).

А в листі від 31.12.1975 року О.Тарнавський писав Ю.Бойкові: „ 28-го листопада 1975 року проф. Ярослав Рудницький вмістив замітку: „ Перед сторіччям Емського лінгвіциду”. Промовляючи на святі відзначення річниці Інституту просвіти у Вінніпегу, дня 15 листопада 1975 року, ... згадав, що в наступному 1976 році українці Вільного Світу відзначатимуть сторіччя лінгвіцидного акту – т.з. Емського указу, яким заборонялося друковане, а то й і говорене слово на терені основного поселення українців в Європі, уярмленій Росією – в „Малоросії” Емський указ був одним із лінгвіцидних актів на сході Європи, що почалися ще від заборон Петра Першого, через „укази” Валуївський ,1863, Олександра II., 1876 й тривають у советські русифікаційній політиці під теперішню пору. З цього приводу заходом українських наукових і культурних установ плянуються наукові конференції, доповіді, видання. Оце повний текст цієї замітки... У цій справі важливо є те, щоб була громадська дисциплінованість в діаспорі. Хоч питання пріоритету ініціативи повинно виходити не від приватної особи, а від інституції. Такою інституцією є в даному разі „Слово”, а Ви, як голова його, є персональним носієм ініціативи перед українськими інституціями. Ставте справу негайно перед СКВУ, але про відзначення в Бад Емсі... треба тримати в таємниці, бо не виключено, якщо ми перед німецьким урядом поставимо це питання, то Москва може дати наказ Києву і поставити в Бад Емсі таблицю, що тільки завдяки дружній допомозі російського народу в Жовтневій революції

ліквідовано наслідки Бад Емського указу..... Тож ставайте мотором на терені Північної і Південної Америки.

За згодою СКВУ потрібна спеціальна комісія, Ви маєте бути на чолі її. Ви мали б очолити урочистості в Бад Емсі, якщо до них прийде.... У склад Комітету на Ваше запрошення мали б увійти: проф. О.Оглоблин, як голова УВАН і голова Канадійської УВАН; від „Українського історика”- проф. Л.Винар, від УВУ - проф. Ярослав Розумний, від НТШ проф. В.Кубійович, від СКВУ - М.Плав’юк, хтось від „Сучасности” і „Визвольного шляху” і потрібний Європейський Діловий Комітет, що працював би під сугестіями Загального Комітету. Творення фінансових заходів треба починати уже тепер. Здається, що тільки за Океаном ще можна щось зібрати. Думаю, що зацілість такого складу треба поборотися.» (Архів Ю.Бойка).

З листування початку 1976 року видно, що підготовка до цього ювілею розгорнулася на всю широчінь. Проф.Ю.Бойко в листі 5. 01.1975р. до О.Тавнавського пропонує, щоб головою Комітету став Остап Тарнавський, бо „...наш заокан мав би взяти участь у підготовці акції, треба уговорити багатьох інтелектуалів, щоб прибули до Бад Емсу. Без моральної і матеріальної підтримки з боку СКВУ можна скопрометуватися... У справі відзначення я уже переговорив з Президентом АБН (Антибільшовицький Блок народів) Я.Стецьком, з ректором УВУ В. Яневим, з головою ЦПУН маг.Мельником,.. єдність дій забезпечена. Німецький опір ще неперебораний, але мінімум передумов забезпечено, а максимум, щоб німецькі чинники виявили позитивне ставлення до української справи, - важким, але небезнадійним, я над цим працюю. Президент Я.Стецько підтримав розмову з графом Отто фон Габсбургом. Думаю, що 24 червня 1976 року слід почати наукову конференцію....” (Архів Ю.Бойка).

14 січня 1976 року голова „Слова” О.Тарнавський пише: „ Я справді з подивом для Вашої ініціативи і праці для проведення Вами запланованого відзначення Емського указу. Після останнього листа і в мене зроджується надія, що таки вдасться це діло довести до успішного кінця. Попереднього Вашого листа я зачитав на нашому засіданні Президії „Слова”, і всі з повним признанням висловились про Вашу ініціативну роботу. Тепер справді всю цю акцію треба перенести на ширший форум. 6,7, і 8 лютого відбудеться в Торонто Пленарна Сесія СКВУ. По всій правдоподібності, я поїду на цю Сесію, і там розгорну Ваш плян. Думаю, що вдасться дістати підтримку у СКВУ.... Я хочу на цій сесії запропонувати Вас на голову Громадського Комітету для відзначення цієї дати. Ви пропонуєте цей пост мені, але він не для мене. Я думаю, що такий пост повинен очолити український діяч у Німеччині,

і Ви на цей пост – вимріяна особа. Між іншим, Ви уже почали працю, це була Ваша ініціатива, тож і за працю належиться і почесь. Я з Вами згідний, що в Комітеті мусять бути наші наукові і культурні установи, як також зорганізована вся наша громада із СКВУ у проводі. Потрібні будуть гроші, бо будь-яка акція вимагає гроші, від Вас дістанемо сугестію, кого на терені Німеччини включити до Ділового Комітету, бо, напевно, буде багато різної праці при підготовці святкування...” (Архів Ю.Блохина).

12.02.1976 року проф. Ю.Бойко пише до Богдана Стебельського: „... Насамперед вітаю Вас, як нововибраного голову Культурної Ради СКВУ. Бажаю Вам успіхів у Ваших складних обов’язках!. Серед навали різних завдань, які стоять перед Вами в цьому році, виділяються дві дати: відзначення століття народження Єфремова і століття Емського указу..... Відзначення Емського указу, як одного з ганебних етапів у діях російського імперіалізму супроти України, є політично і історично важливим. Советський уряд на Україні промовчує цю дату, всі історичні вияви російського імперіалізму, бож діють аналогічно царатові. Якщо на Україну дістанеться вістка, що ми натаврували царську політику русифікації та показали її зв’язок із сучасними заходами Кремля, то це підбадьорить наших земляків на Батьківщині. Саме в сьогоднішній ситуації борцям потрібно нашої моральної підпори. Особливо важно було б, щоб чужинці, видатні діячі взяли участь в осудженні Емського указу як вияву сталої російської політики. Це була б ще більша моральна поміч для України і для еміграції і могло б бути повчальним і для західного світу. Я уперто переконую німецькі політичні чинники, що в політиці коєкзистенції їм треба знайти власний наступальний плян, а вцілому плані моральну підтримку поневолених народів має стати істотний елемент. Тепер я особисто натискаю: час, мовляв, у зв’язку із століттям Емського указу, остаточно пустити фарбу: тому раз у раз пишу, їжджу, проводжу розмови. Я добився про обговорення справи для німецьких чинників Бундестагу, також у площині Landestag ця акція стала актуальною, але чи я вибору те, що нам потрібно, ще не ясно. Я вимагаю ясности до 15 березня, бо як справа загаїться, то ми не зможемо її технічно добре підготувати. Якщо відзначення відбудеться в Бад Емсі, то в наших інтересах було б продемонструвати, під гаслом: «Не зважаючи на заборони», наявність високих модерних зв’язків сучасної української культури. Це, звичайно, матиме й політичний ефект, мене підтримують у моїх заходах пан Президент Я.Стецько, проф. В.Янів....

Прощу не робити висновку, що я хотів би очолити Комітет підготовки. Моє завдання куди скромніше: поспробувати подолати перешкоди з німецького боку. На чолі Комітету прошу визначити когось

іншого. Добре, що моїх нервів вистачає на переговори з німцями... « (Архів Ю.Бойка).

Із іншого листа Ю.Бойка до О.Тарнавського видно, що відкриття таблиці планується 30 травня 1976 року. Гаслом цього відзначення буде таке: «Невмирущість української культури й української ідеї», на конференції буде прочитана доповідь Ю.Бойком на тему: «Україна: її минуле, сучасне та реакційна роль Бад Емського указу» (Архів).

В листі від 10.02.1976 року до Ю.Бойка О.Тарнавський пише, що голова СКВУ М.Плав'юк згідний перебрати цю справу в рамки діяльності цієї установи. На засіданні Культурної Ради, О.Тарнавський наголосив, що «захід задуманий, як засудження цього ганебного акту, а вмурована таблиця мала би нагадувати про цю жалюгідну дію московського імперіалізму; концерт мав би виявити наші культурні надбання для німецької публіки... Я пропонував би, щоб Провід Громадського Комітету відзначення в Емсі був у Німеччині, та й пропонував головуство віддати Вам. З цієї нагоди повинні відбутися наукові сесії, доповіді, навіть якісь конференції з запрошеннями чужинних вчених і діячами. Фонди мусить дати СКВУ. Тож прошу продовжити заходи перед німецьким урядом, а я постараюся вже інформувати Вас про відповідні рішення тут. Ваш О.Тарнавський» (Архів Ю.Блохина).

Лист Голови Культурної Ради СКВУ, проф. Б.Стебельського від 12 березня 1976 року із Торонто до Ю.Бойка-Блохина говорить про загальну підтримку його акції прогресивним українством і про те, що його план проведення акції в Бад Емсі обговорено на пленарному засіданні Ради для справ культури СКВУ, і далі він пише : „ До Вашого пляну, який ми читали уважно на засіданні СКВУ і розглядали форму та засоби нашої участі в акції, виринули думки, поради та пропозиції:

1. Пропонуємо, щоб Ви покликали та очолили Комітет для проведення маніфестації в Емсі, який організував би моральну та матеріальну основу для реалізації Ваших контактів і плянів, які Ви уже почали.

2. СКВУ зобов'язується покрити кошти пропам'ятної таблиці та дати патронат через Раду для справ культури.

3. Радимо звернутись до КОГЦУ за підтримкою Вашому Комітетові та його акції.

4. Аналогічні акції, як у Німеччині, запропонуємо провести, створивши відповідні Комітети в Америці, Канаді, Бразилії, Аргентині та в Австралії. При допомозі наукових інституцій і товариств (НТША, УВАН, Асоціація американських українських професорів УВУ, представники УКУ, «Слово», та АДЧАК) організувати наукові конференції, матеріал яких дав би основу для публікацій мовами країн, в яких конференції відбуватимуться...» (Архів Ю.Бойка).

З німецького боку, професор знайшов у кількох визначних особах симпатію до започаткованої акції: Франц-Людвіг граф фон Штауфенберг, Його світлість Отто фон Габсбург, а також, розуміється, Франц-Йозеф Штраус. Граф Франц-Людвіг був сином визначного офіцера Людвіга Штауфенберга, який керував у 1944 році змовою проти Гітлера. Коли вибух у мешканні Гітлера не завдав йому шкоди, графа Штауфенберга разом з усіма змовниками було схоплено і розстріляно. Син його Франц-Людвіг у Західній Німеччині став впливовим членом Бундестагу, мав у Баварії гарний маєток, листувався і зустрічався з професором, був людиною широкого розмаху і аматором літератури. Коли доходило до здійснення планів щодо спорудження дошки в Бад Емсі, він сказав своє позитивне слово у верхівці СДП (Християнсько-демократична партія).

Габсбурги - кайзерівська (царська) фамілія, що відіграла велику роль в історії Австро-Угорської Імперії. Отто (нар. 20.11.1911), син Карла-Людвіга (брата імператора Франца Йозифа) та його дружини Марії Анунціати Бурбон-Силіційської, став батьком останнього імператора Австро-Угорщини Карла Першого та дідусем „місцєблостителя” віртуального центрально-європейського імператорського престолу, доктора Отто фон Габсбурга, який був останнім паростком Габсбургів, що міг би очолити Австрію, але революційна Австрія після Першої світової війни виштовхнула його за межі рідної держави, він осів у Баварії і був у тісній співпраці із керівною на той час партією CSU. До його срібного весілля проф. Ю.Бойко вислав йому одну із своїх книг німецькою мовою і заволодів його серцем. Серед листів до проф. Ю.Бойка в Архів знаходяться і інші листи Отто фон Габсбурга. А коли було відкриття і встановлення ганебної дошки в Бад Емс, він прислав своє щире поздоровлення із визнання мужності професора, „який знає, що він хоче” (Архів Ю.Бойка).

Ф.- Й. Штраус ... Він був найбільшою надією професора, бо вже було між ними активне приятне листування у різних справах політичного значення. Але перш ніж Ю.Бойко до нього звернувся у справі Бад Емсу, професору уже перебігли дорогу москвофільські чинники, які нюхом відчули, яка готується для них „печеня”. Вони проінформували Штрауса, що ніякого Бадемського указу не існувало. Голова Баварської держави зажадав від професора докладної документації в усіх можливих ракурсах цієї відповідальної політичної справи. Професору потрібно було звернутися до радянських видань, які в 1926 році самі ганьбили Бадемський указ. Він звернувся і до двох російських енциклопедій, що присвячувались цьому фактові. Ю.Бойко переклав брошуру, в якій група російських учених від імені Російської Імперської

Академії в 1904 році зверталась до російського уряду з проханням відмінити жалюгідний указ. Все це треба було перекласти на німецьку мову, і це професор протягом місяця зробив, поставивши на перекладах свою позначку, підтвердженою печаткою Інституту славістики Людвіг-Максиміліянс-Університету, що переклади точно відповідають оригіналам. Все це пішло до Штрауса на розгляд, усім цим користувався Ю.Бойко в боротьбі проти фальшивок, поширюваних російськими колами, які, при звертанні до них за підтримкою, його не підтримали, приховуючи ворожу українству ганебну політику російського царя. Розуміється, професор не міг діяти лише як приватна особа. Він домігся підтримки з боку Президії Організації Української Спілки письменників „Слово” (ОУСП) в Нью Йорку, яка доручила йому як голові ОУСП „Слово” в Європі, заявляти перед німецькою громадськістю клопотання українських письменників і вчених США, Канади, Південної Америки та Австралії про необхідність відзначення російського указу ганебною дошкою в Бад Емсі. Документ був написаний англійською мовою і свідчив, що за спиною професора стоїть авторитетна Світова Українська письменницька організація. Та не тільки вона, але і політична Організація Українських Націоналістів під проводом Ярослава Стецька, який також звернувся до Й.Штрауса, просячи допомогти проф. Ю.Бойкові у проведенні цієї політичної акції – встановлення ганебної дошки, яка показала б всьому світові політику російського царизму супроти українства. Роботи для полагодження всіх ювілейних заходів було багато, хоч і ще невідомо було, чи дозвіл від державних інстанцій прийде. Ювілейний день тривожно наближався, керівники СДП затримували свою відповідь, надіючись, що справу не доведеться забороняти, бо вона згине через паперову тяганину і дата ювілею промине.

Бад Емс насторожився проти планів професора. Ніхто не хотів встановлення таблиці. Впливова членкиня СДП, директорка музею в Бад Емсі Dr.Gertrud Bach виявила нехіль говорити з Ю.Бойком про ювілей, бо вона нічого не знає про українців, про їхню історію і не знає, чого вони хочуть. Лише після ознайомлення її з проблемою вона зможе впливати так чи інакше на справу ювілею. Професор їй відповів, що з огляду на політичну вагу справи їй треба спішно зорієнтуватися у проблемі українства, а тому він надсилає їй німецькомовну книжку „Історію України” Б.Крупницького і свій том „Taras Ševčenko. Sein Leben und sein Werk“. Минали місяці. 21 січня 1976 року вона відповіла професорові листом, що історію України читає із зацікавленням, поезії Шевченка дають їй насолоду, але Бадемська справа не розглянута. Професор розпачливо писав до цілого

ряду чинників, але керманічі СДП ухилялися з відповідями. В листі до високопоставленої особи в парламенті 16 лютого 1976 року Ю.Бойко писав, що „піднесення століття приведе до того, що клімат українсько-німецьких відносин поліпшає”. Саме ця формула, в якій державні чинники ставляться поруч з українськими світово-еміграційними, які мають зв'язок з українськими десидентами, мала б виробляти у німецьких чиновників почуття українсько-німецького партнерства. В листі до голови парламентської фракції СДП К.Бюкмана професор наголошував: „Гітлерівська окупація завдала українському народові таких нищівних ударів, що легко не забуваються. Щоб поліпшити ставлення українського народу до Німеччини саме і мало прислужитися відзначення ганебного ювілею» (Архів Ю.Бойка).

Бад Емс територіально належить до Країни Рейнлянд Пфальц. Від шефа державної канцелярії цієї країни В.Гільфа прийшла найодвертіша відповідь: «Я мушу Вас у цій справі спрямувати до власників будинку, на якому має бути прикріплена таблиця. Державна канцелярія не може прикріплення таблиці ні рекомендувати, ні дозволити, ні заборонити. Я не хочу обійти для Вас вказівку, що в зв'язку з великим мітингом відносно передбачуваного відзначення можуть постати дипломатичні труднощі. Я є не певний, чи пам'ятне відзначення і обсяг можливих наслідків одне одним покритється» (Архів Ю.Бойка).

Раптом, 23 квітня 1976 року, надійшов лист від д-ра Кніттеля, керівника Канцелярії Штрауса, про те, що Штраус погоджується з планом спорудження таблиці і з усіма відзначеннями, пов'язаними з цим. У цій справі,- зазначалося в листі,- Міністр-Президент уже написав лист до уряду Рейнлянд Пфальц про належну підтримку заходів проф. Ю.Бойка. Приватно довідався професор, що Штраус мав у цій справі телефонну розмову із Г.Колем. Мов від помаху чарівної палички, все раптом змінилося, дорога до відзначення ювілею відразу відкрилася з усіма потрібними і непотрібними реверансами. Стало ясно, що тепер потрібні великі гроші, щоб захопити німецьке суспільство сенсацією. Підтриманий німецьким урядом професор міг би мобілізувати з допомогою грошей таку пропагандивну кампанію для української справи, яка б залишила тривалі сліди. Але жах полягав у тому, що грошей не було. Були наполегливі зусилля здобути гроші задовго до терміну відзначення. Змагався за це від «Слова» О.Тарнавський. Але керівництво Світового Конгресу Вільних Українців (СКВУ) заявило в листі до професора, що допомога може бути тільки символічною. Також не обіцяли вислати значно кількісну делегацію на відкриття таблиці. Але на таблиці мало бути написано, що вона споруджена волею СКВУ. Справу треба було робити спішно з дуже малими грошми від Центрального

Представництва Української Еміграції в Німеччині (ЦПУЕН), за сприянням маг. А.Мельника. Як відомо, проф. Бойко вже вийшов з УВУ, і турботою ректора проф. В.Янева і його помічника проф. Г.Васьковича було створення на противагу Ю.Бойкові громадську комісію. Комісія інтенсивно засідала і сперечалася, яким має бути текст таблиці. Там було вирішено, і без присутності Ю. Бойка, що відкриття таблиці здійснить ректор УВУ проф. В. Янів, хоча він і нічого не зробив в цій справі. Ю.Бойко, ставлячи вище громадські справи, ніж свої заслуги в здійсненні цього заходу, скромно не суперечив. Тим часом проф. Ю.Бойко енергійно вживав заходів, щоб на відкриття тоблиці з'їхались українці власним коштом з усієї Західної Німеччини, Бельгії, Голландії, Англії, Франції. Національне сумління стягнуло понад сто осіб на день відзначення цієї дати - 27 червня 1976 року (Указ був виданий 30. 05 1876).

Проф. В. Янів з патетичною промовою стягнув заслону з таблиці, залунали оплески. І раптом, зовсім не сподівано, з гнівом виступив один із впливових „бандерівців” і заявив рішуче, що В. Янів не повинен був робити відслонення таблиці, що честь за проведення цього заходу належить проф. Ю.Бойкові, все це з моральною підтримкою Я.Стецька підготовив Ю.Бойко. І В. Янів і Ю. Бойко болочче пережили цю хвилину раптового виступу. Далі вся громада рушила до розкішного залу, де Ю.Бойко виступив із промовою, яка всебічно вияснила і факт заборони української мови, і шкідливу роль того акту в історії української культури. Промова переривалася кілька разів поштарем, який приносив поздоровчі телеграми від німецьких чинників, адресовані на ім'я проф. Ю.Бойка. Це публічно підкреслило, що організатором справи був професор Ю.Бойко, а зміст телеграм свідчив, що вже знаходились поодинокі визначні німецькі діячі, які признали значення українства в культурно-політичній площині. Найбільш зворушливим був лист від Його Величності Отто фон Габсбурга, висланий до Бад Емсу на ім'я проф. Ю.Бойка. З огляду на те, що Його Величність мав справи в Африці, він не міг прибути на цю імпрезу. Але духовно він був присутній. Між іншим, в листі були такі рядки: «Нехай пропам'ятна таблиця нагадуватиме про те, що б там володарі не ухвалювали, наприкінці все-таки переможе правда, якщо тільки є такі люди, як Ви, які готові до останнього за своє змагатися» (Архів Ю.Бойка).

Споруджена мармурова таблиця гордо сповіщала:

„ В цьому домі підписав 30 травня 1876 року цар Олександр II указ про заборону і кару за використання української мови. Доказом життєвих сили своєї культури встановлює українська спільнота цей пам'ятник.

Бад Емс, 1976. Світовий Конгрес Вільних Українців».

Вигляд таблиці з текстом вміщений в додатку до III тому «Ви-бране» Ю.Бойка (Мюнхен, 1981, с.XV) і в книзі Д.Тетеріної [13, с. 35]. У 2007 р. таблиця була зруйнована вандалами, і в 2009р. з ініціативи українському консульству в Мюнхені, генерального консула Н.Зарудної і її колег, була відновлена таблиця і прикріплена на стіні будинку Чотири вежі [13, с. 62.] Заходами Українського консульства Франкфурт на Майн (генконсул Алла Польова) була проведена Міжнародна конференція 29.05.2016р до 140 річниці від дня підписання указу.

В Архіві проф. Ю.Бойка є лист проф. В.Кубійовича від 5 серпня 1976 року, який писав: «Ви позбулися турбот, пов'язаних з вшануванням «славної» пам'яті ганебного Емського указу. Наша громадськість мусить бути Вам вдячна за Вашу ініціативу і труд...»

У 1977 році Ю. Бойко підготував брошуру «Die innere Krise der USSR» [7. С. 453-475] («Внутрішня криза СРСР») в циклі видань „Deutschland und Auslandpolitik» («Німеччина і зовнішня політика»). В цій брошурі він сконцентровано змалював соціальні, економічні, національні і культурні відносини в СРСР, дисидентський рух, особливо приділив увагу Україні і прийшов до глибокого переконання про неминучий розвал СРСР, який станеться в найближчих роках. Матеріали, якими користувався дослідник, були первні і вказували на швидкий хід розкладу держави. Ю. Бойкові було ясно, що чітка моральна допомога в боротьбі проти тоталітаризму потрібне не лише борцям в СРСР, а й у самій Німеччині, яка повинна підготувати себе до переломних подій свого значення. Брошура вийшла друком, але лежала стосами в партійному приміщенні. Всі були переконані, що Імперія має біти вічною.

Фортецею політичного опортунізму була газета „Bayernkurier“, впливовий у CSU і поза нею орган. Зрідка появлялись вістки в цьому тижневику про Радянський Союз в нейтральному зображенні його. Про УРСР, як псевдодержаву, про український народ, його існування і культуру в часописі ніколи не було й мови. Проф. Ю. Бойко багато разів відвідував редакцію газети і переконував штатних робітників у необхідності інформування читачів про Україну, вважаючи, що ця тематика заслуговує на насвітлення бодай три рази на рік. Поводилися з ним надзвичайно чемно, обіцяли щось у цьому напрямку робити, але справа залишалася без всякого зрушення з місця. Щоб дати їй хід, професор передав у редакцію свіжий матеріал В'ячеслава Чорновола, який, відбувши свій термін ув'язнення, закликав еміграцію до одноденного голодування в протест проти масових арештів української інтелігенції. Лист потрапив за кордон і опинився у руках Ю.Бойка. Він переклав цей лист на німецьку мову і звернувся до редакції га-

зети, щоб надрукувати цей лист. Прошло багато часу, і редактор часопису д-р. Фіркранц відповів: „Ми ганьбимо (prangern) завжди раз у раз советський імперіалізм без того, щоб українську проблему особливо підносити”. З обіцянкою в подальшому майбутньому написати про Україну, він повернув лист Чорновола професорові. Коли вийшов друком Збірник симпозіуму „Український романтизм і неоромантизм на тлі західноєвропейської літератури” то, незважаючи на те, що симпозіум був декларативно підтриманий Ф.-Й.Штраусом, прохання професора дати в газеті відгук на книжку, залишилося без уваги, і книжка в редакції загубилася. З огляду на постійне ігнорування української проблеми, професор відмовився від передплати часопису. Президія CSU цю відмову зрозуміла як матеріальну неспроможність професора, і ухвалила, що часопис має висилатися професорові безкоштовно, але наш учений відповів, що його відмову слід трактувати як протест ідейної лінії редакції. На тому справа спинилася. А професор незабаром відійшов із діяльності партії CSU.

У 1981 році проф. Бойко-Блохин досяг великого успіху в популяризації української проблеми серед німецького суспільства. Він написав простору статтю про роман „Соборність” Олесь Гончара „Der verbrannte Roman” і надрукував її в найбільшому в Німеччині часописі „Frankfurter Allgemeine Zeitung”, який виходив в кількості один мільйон примірників. Професор розгорнув з неабияким хистом картину ідейної важливості і мистецької вартості твору чільного українського письменника, відомого як члена Верховної Ради СРСР. Олесь Гончар в своєму романі „Собор” вступив у боротьбу з тими, які занегаювали українські національні традиції. Боротьбу між ненависниками української культури і чесними патріотами навколо старовинного Запорізького храму показано в романі драматично. Партійне керівництво України запламувало твір як ворожий радянській політиці. Рецензентів, що писали позитивні відгуки на твір, було арештовано, книгу у Харкові прилюдно спалили, але Гончар не зрікався свого твору і тим виявив свою національну гідність, став українським дисидентом, якого незручно було арештувати як великого орденоносця. Стаття Ю.Бойка про нього справила велике враження в німецькому суспільстві, а також була з ентузіазмом прийнята серед мислячих українців як нечуваний осяг.

Проф. А.Жуковський писав у листі від 11 жовтня 1968 року: „З великою приємністю прочитав Вашу статтю про „Собор” О.Гончара в „Frankfurter Allgemeine Zeitung”.

Професор Кубійович був захоплений, інші мовчать, Якби не було – це великий успіх не тільки для Гончара, але й для Вас, бо цей пресовий орган є одним із найкращих в Німеччині” (Архів Ю.Бойка-Блохина).

Про враження проф.Кубійович від статті Ю.Бойка, його дружина Дарія Сіак писала:

„Високоповажний Професоре!

Перед усім вітаю Вас із статтею в „Франкфуртер...” – проф. Кубійович перший прочитав і зараз рано прибіг сказати мені як про дуже важливу і приємну новину. Всі радіємо з Вами! Передав газету проф. Кубійович до „Українського слова”, для використання цієї статті в їхній газеті” (Архів Ю. Блохина).

Німецьке видавництво, спираючись на статтю, вирішило надрукувати роман „Собор” О.Гончара німецькою мовою. На жаль, воно вибрало занадто „академічного” перекладача, Ігора Костецького, який стилізував переклад так, що твір губив свою політичну актуальність, і роман не здобув особливо великої популярності.

Коли проф. Ю.Бойко в 1992 році відвідав Україну, О. Гончар запросив його до себе в гості і подарував йому із присвятою свою нову книжку „Чим живемо. На шляхах до українського відродження” (Київ, 1991). Присвята була такого змісту: „Славному діячеві з нашої діаспори Юрієві Бойку –Блохину, чіими працями завше дорожитиме Україна, - на знак ширшої поваги.

Олесь Гончар. 12 вересня 1992 року” (Архів).

Хочу зазначити, що наукова і політична діяльність Ю. Бойка-Блохина продовжувалась до кінця його життя. Про це можна більш докладно прочитати в моєму чотиритомнику, який присвячений дослідженню його як наукової, так і політичної діяльності. І де б він не працював, щоб він не писав, завжди на першому плані у нього була праця на користь своєї Батьківщини, свого народу, його історії. І все це Ю.Бойко доносив до чужинців, а найперше до німецького світу. Він передбачив розпад колоніального СРСР, і дожив до світлої мрії – Незалежності Української Держави, хоча розумів, що настануть нелегкі часи її розвитку.

Ми віримо, що правда переможе і наша Україна, за висловом німецького філософа Й.Г.Гердера, який писав у „Щоденнику моїх подорожей” в 1769 році: „...стане колись новою Грецією: прекрасне підсоння цього краю, весела вдача народу, його музичний хист, родюча земля, колись прокинуться: тільки малих племен, яким чейже були колись греки, повстане велика, культурна нація і її межі простягнуться до Чорного моря, а відтіля ген, у далекий світ”. Українцям слід цього не забувати, як не забуваємо і віримо ми, українська діаспора. Єднаймося, любімося, будьмо твердої волі, знаймо чого ми хочемо і інші будуть нас любити,поважати, а перемога неодмінно прийде.

Джерела та література:

1. Dariana Teterina-Blochyn. Jurij Wojko-Blochyn. Seine Tätigkeit in Deutschland. – München, 2008.
2. Юрій Бойко. Вибране. – Мюнхен, 1981. Т. III. – 404 с. та XXII с. ілюстрацій
3. Дарина Тетеріна. Життя і творчість Юрія Бойка-Блохина. До 70-річчя діяльності. – Мюнхен – Київ: Вид. ім. О. Теліги.- Т.І. – 272 с.
4. Дарина Тетеріна. Короткі штрихи історії ОУН та політична діяльність Юрія Бойка-Блохина. – Мюнхен-Київ. – 1999.– Т.П.- 352 с.
5. Дарина Тетеріна. Діяльність Ю.Бойка–Блохина на тлі подій в ОУН (1960-1993). – Мюнхен–Київ. – Т. III. – 1999. -252 с.
6. Архів Ю.Бойко-Блохина. – Мюнхен – Україна. Переяслав-Хмельницький університет імені Григорія Сковороди.
7. Blochyn Dariana. Die wissenschaftliche und politische Tätigkeit von Jurij Wojko-Blochyn. Briefwechsel. – München-Ternopil, 2012.щ – Band I. – 513S.
8. Проф. Петров Н. Акты и документы, относящиеся к истории Киевской Академии. 1904. – Т. V, с. 164
9. Императорская Академия Наук. Об отмене стеснений малорусского печатного слова. 1910. – С.31
10. Лемке. «Эпоха цезурных реформ». 1859-1865.- С.- Петербург, 1904. –С. 302-304
11. Єфремов С. «Вне закона». Русское Богатство, 1905.- №1
12. Савченко Ф. Заборона українства.- Мюнхен, 1970.- С.183-204
13. Блохин Дарина. Епістолярна спадщина Юрія Бойка-Блохина.з – Мюнхен-Тернопіль, 2017. – Т. III.– 601с.

УДК 355.25[35.08 : 351.862.4] «1945/1991»

Веденєєв Дмитро Валерійович

*д.і.н., професор,
заступник директора з наукової роботи
Інституту управління та кадрової політики
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
(м. Київ)*

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ З ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ОРГАНІВ ДЕРЖБЕЗПЕКИ В УКРАЇНСЬКІЙ РСР(1945–1991 РР.)

У статті на основі архівних документів радянських спецслужб та спеціальної літератури висвітлюється розвиток відомчих закладів освіти органів державної безпеки СРСР, котрі дислокувалися в Україні. До-